

Література

1. Березовський С. В. З чого розпочати автоматизацію підприємства [Електронний ресурс] / С. В. Березовський. — Режим доступу: <http://www.entecheco.com>.
2. Богатова Т. Бухгалтерский вернисаж тысячелетия / Т. Богатова // Бухгалтер и компьютер. Приложение к журналу «Бухгалтерский учет». — 2001. — № 1. — С. 7—13.
3. Глинников М. Что популярного на рынке делового ПО? / М. Глинников // Мир ПК. — 2001. — № 2. — С. 92—94.
4. Гулинин В. VIII международный Конкурс «Бизнес-Софт'2001»: официальные итоги / В. Гулинин // Бухгалтер и компьютер. Приложение к журналу «Бухгалтерский учет». — 2001. — № 5. — С. 9—15.
5. Мачуга Р. Організаційні передумови проектування інформаційної системи бухгалтерського обліку на підприємстві / Р. Мачуга // Бухгалтерський облік і аудит. — 2007. — №12. — С. 35—41.
6. Планирование развития ИТ на базе методологии Balanced Scorecard. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.management.com.ua/ims/ims057.html>.
7. Спирли Эрик. Корпоративные хранилища данных. Планирование, разработка, реализация / Эрик Спирли. — [Пер. с англ.]. — М.: Издательский дом «Вильямс», 2001. — Т.1. — 400 с.
8. Терещенко Л. О., Гушко С. В., Шайкан А. В. Управлінські інформаційні системи: [підручник] / Л. О., Терещенко, С. В. Гушко, А. В. Шайкан. — К.: КНЕУ, 2008. — 488 с.
9. Попова Л. В. Основные теоретические принципы построения учетно-аналитической системы [Електронний ресурс] / Попова Л. В., Маслов Б. Г., Маслова И. А. // Финансовый менеджмент. — 2003. — № 5. — Режим доступу до журн.: <http://www.finman.ru/annotations>.
10. Алексеева И. В. Учетно-аналитическое обеспечение принятия стратегических решений в деятельности промышленных предприятий: автореф. дис. на соискание наук. степени канд. экон. наук: 08.00.12 «Бухгалтерский учет, анализ и аудит»/ И. В. Алексеева. — Ростов н/Д., 2002. — 23 с.
11. Гурков И. Б. Стратегический менеджмент организации / И. Б. Гурков. — М.: Бизнес-школа «Интел-Синтез», 2001. — 208 с.
12. Нетесова О. Роль и задачи бухгалтера при автоматизации бухгалтерского учёта [Електронний ресурс] / О. Нетесова // Бухгалтер и Комп'ютер. — 2004. — № 4. — Режим доступу до журн.: <http://www.klerk.ru/print.php?11367>.

Стаття надійшла до редакції 11 квітня 2013 р.

УДК.336.71

Чуб П. М., к.е.н., доц.,
доцент кафедри банківської справи,
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

СИСТЕМА РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТУ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ФІНАНСОВУ СТІЙКІСТЬ БАНКУ

Підкреслено важливість ефективного управління ризиками для забезпечення фінансової стійкості банку в сучасних після кризових умовах. Досліджено основні структурні елементами системи управління ризиками та аналізується їх вплив на фінансову стійкість банку.

Подчеркивается важность эффективного управления рисками для обеспечения финансовой устойчивости банка в современных после кризисных условиях. Исследуются основные структурные элементы системы управления рисками, и анализируется их влияние на финансовую устойчивость банка.

The importance of effective risk management to ensure the financial stability of the bank in today after the crisis. We study the basic structural elements of bank risk management and analyzes their impact on the financial stability of the bank.

Ключові слова: фінансова стійкість; банківські ризики; система ризик-менеджменту; фронт-офіс; бек-офіс.

Ключевые слова: финансовая стойкость; банковские риски; система риск-менеджмента; фронт-офис; бек-офис.

Key words: financial stability, banking risks, the system of risk management, front office, back office.

Постановка проблеми. Світова фінансова криза 2008 року показала значний ступінь вразливості українських банків до несприятливих змін зовнішнього середовища — кон'юнктури світових і внутрішніх фінансових ринків. Багато банків опинилося в кризовому стані, незважаючи на те, що тривалий час вони демонстрували стабільність дотримання показників фінансової стійкості згідно вимогам Національного банку України, міжнародних фінансових організацій та мали стабільні рейтинги фінансової стійкості за оцінками міжнародних рейтингових агентств. Це дозволяє говорити як про недоліки управління фінансовою стійкістю в середині банків, так і про недоліки методологій оцінки фінансової стійкості як наглядовими установами, так і приватними рейтинговими агентствами.

Аналіз останніх джерел. Науковці протягом різних періодів здійснили ґрунтовні теоретичні й практичні дослідження сутності, економічної ролі та діяльності щодо забезпечення фінансової стійкості комерційних банків. Опрацювавши наукову літературу з даної проблематики, зазначимо, що вагомий внесок у дослідження даних питань зробили відомі українські вчені Л. О. Примостка [1], В. М. Кочетков [2], О. В. Дзюблюк, Р. В. Михайлюк [3], Р. І. Шіллер [4], В. В. Коваленко [5], а також зарубіжні дослідники П. С. Роуз [6], Е. Дж. Долан, К. Д. Кемпбелл, Р. Дж. Кемпбелл [7], Синки Дж. [8].

Постановка завдання. Дослідити основні структурні елементи системи управління ризиками та проаналізувати їх вплив на фінансову стійкість банку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для забезпечення фінансової стійкості комерційного банку важливим є ефективне та добре організоване управління ризиками, які постійно супроводжують діяльність банку. Коли йдеться про систему управління ризиками, то мають на увазі систему методів і процесів прийняття управлінських рішень, основним завданням яких є необхідність максимально знизити невизначеність, у якій приймають рішення.

Ефективність системи управління ризиками позначається на фінансовій стійкості комерційного банку. Тому здатність банку визначати ризики, регулювати та нейтралізувати їх негативний вплив позитивно відображається на основних чинниках фінансової стійкості (рис. 1).

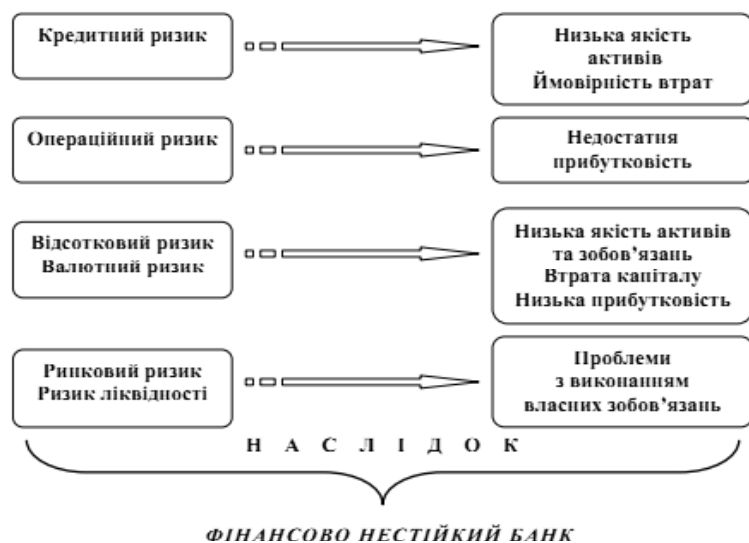

Рис. 1. Вплив ризиків на базові характеристики фінансової стійкості банку [3, с. 217]

Як видно з рис. 1, основними ризиками, які впливають на фінансову стійкість, є кредитний, відсотковий, ринковий і ризик ліквідності. Крім зазначених, банки натрапляють і на інші ризики, такі як: операційний, валютний, ринковий. Проте відсотковий, кредитний і ризик ліквідності є важливішими для органів нагляду, та й самі банки їх вважають небезпечнішими для свого фінансового стану. З цих трьох ризиків домінуючим є кредитний ризик, оскільки він може суттєво зменшити прибуток банку, а в найгіршому випадку призвести до банкрутства. Таким чином, якщо наприклад управління кредитним ризиком буде неефективним, то це може спричинити збитки за кредитами, зменшити прибутковість, вартість банку і, як результат, відбудеться зниження фінансової стійкості банку.

У кожному банку існує своя система управління банківськими ризиками з притаманними лише їй особливостями та ознаками. При побудові системи ризик-менеджменту окремому банку необхідно звертати увагу на обсяги та специфіку своєї діяльності, адже впровадження та функціонування системи управління ризиками потребує величезних затрат (впровадження нового програмного забезпечення, підтримка технології на потрібному рівні), що за неефективного підходу, негативно вплине на рівень прибутковості банку.

У свою чергу, сам **процес управління фінансовою стійкістю** передбачає застосування певних методів, основними з яких є:

1. Планування — передбачає необхідність постановки цілей, визначення тактики та стратегії для забезпечення фінансової стійкості банку. Саме фінансове планування слід спрямовувати на перетворення стратегічної мети у конкретні (абсолютні та відносні) значення фінансових показників через використання відповідних інструментів.

2. Аналіз основних елементів, що визначають стійкий фінансовий стан банку. Аналіз дає змогу виявити причинно-наслідкові зв'язки різних аспектів діяльності банку. Саме за допомогою аналізу можна швидко розрахувати, як змінюються фінансові показники, що визначають рівень фінансової стійкості, та відповідно до цього прийняти обґрунтоване управлінське рішення, спрямоване на її забезпечення.

3. Оцінка та регулювання фінансової стійкості банків, що здійснюються за допомогою комплексу прийомів і методик. Виділяють такі напрямки оцінки та регулювання фінансової стійкості банків: по-перше, пряме (зовнішнє) регулювання й обов'язкова оцінка; по-друге, саморегулювання (внутрішнє регулювання) і самостійна (ініціативна) оцінка.

4. Контроль фінансової стійкості банків. Контроль полягає у перевірці відповідності отриманих результатів запланованим показникам, оптимальні значення яких сприяють підвищенню рівня фінансової стійкості банку. Для належного контролю за рівнем фінансової стійкості банків слід дотримуватися проходження всіх стадій контролю як з боку органів нагляду, так і самих банків.

Таким чином, необхідно визначити основні елементи побудови ефективної системи управління банківськими ризиками з боку оптимального впливу на фінансову стійкість банку. Існують різні думки з приводу структурних елементів системи ризик-менеджменту. На нашу думку **основними структурними елементами системи управління банківськими ризиками є:**

- підрозділи банку, які приймають участь в управлінні ризиками;
- достовірна інформація;
- процес управління ризиком.

Отже, до процесу ризик-менеджменту повинні залучатися такі функціональні та структурні **підрозділи банку:**

- спостережна рада у межах своїх функцій і відповідальності перед власниками банку, вкладниками та органами банківського нагляду;
- правління банку у межах своїх повноважень та відповідальності перед спостережною радою банку, вкладниками та органами банківського нагляду;
- підрозділ з ризик-менеджменту у межах своїх функцій щодо виявлення, оцінки, контролю та моніторингу ризиків;

- фронт-офіси у межах своїх функцій прийняття банком ризиків у рамках доведених повноважень;
- бек-офіси у межах своїх функцій контролю за дотриманням встановлених вимог.

Відділ з ризик-менеджменту повинен підпорядковуватися голові Правління банку, бути повністю незалежним від підрозділів банку, що безпосередньо приймають ризики (фронт-офісів) і підрозділів, які реєструють факт прийняття ризику та контролюють його величину (бек-офісів). Керівник відділу з ризик-менеджменту повинен бути членом Правління банку та членом профільних комітетів, мати право вето на рішення цих комітетів, якщо вони можуть призвести до негативних наслідків і завдати шкоди належному веденню банківської діяльності.

Закордонна банківська практика показує, що основною вимогою до підрозділу ризик-менеджменту є його повна незалежність від підрозділів банку, які приймають на себе ризики (фронт-офісів) та підрозділів, які реєструють факт прийняття ризику та визначають його величину (бек-офісів).

Аналіз складових забезпечення оцінки фінансової стійкості банку дозволяє стверджувати, що ефективність оцінки фінансової стійкості залежить від глибини, повноти обліку всіх факторів, що визначаються станом **інформаційного забезпечення**. Дослідження інформаційного забезпечення оцінки фінансової стійкості банків дозволяє виділити найбільш значущі для банків джерела інформації, а також визначити пріоритети його вдосконалення. Ми вважаємо, що аналітична інформація, яка надається НБУ, знаходиться в числі найбільш затребуваних і значущих. Підвищення рівня інформаційного забезпечення банків доцільно здійснювати на основі розширення обсягів офіційної інформації, що надається НБУ, оскільки аналітична інформація, яка є у розпорядженні НБУ, практично не може бути замінена інформацією з інших джерел.

Процес управління банківськими ризиками має в себе включати [9; 10]:

- виявлення ризиків, з якими стикається банк у процесі діяльності, їх класифікацію та ранжування;
- аналіз та оцінку ризиків, яким піддається банк;
- розроблення заходів для мінімізації або уникнення ризиків;
- реалізацію системи заходів щодо управління ризиками та моніторинг її ефективності;
- контроль впливу інструментів системи управління банківськими ризиками.

1) Належне виявлення ризику — це насамперед визнання та розуміння наявних ризиків або ризиків, що можуть виникнути у зв'язку з новими діловими ініціативами. Робота з ризиками починається з моменту виявлення ризиків, які притаманні різним видам банківських операцій; визначення профілю ризику та ймовірність настання ризикової події. На даному етапі потрібно не тільки виявити ризики, але й класифікувати їх. На даний момент відомо досить багато підходів до класифікації ризиків за різними ознаками. Найпоширенішою є класифікація ризиків з точки зору їх виникнення, за якою їх поділяють на дві великі групи: зовнішні та внутрішні ризики. До зовнішніх належать ризики, які виникають у зовнішньому щодо банку середовищі і безпосередньо не залежать від його діяльності, а до внутрішніх належать ризики, що виникають безпосередньо у зв'язку з діяльністю конкретного банку. Виявлення ризику має бути постійним процесом, що має здійснюватися як на рівні окремої операції, так і на рівні портфелів.

2) Метою аналізу та оцінки ризиків є виявлення та оцінка величини ризику. При аналізі конкретного ризику варто взяти до уваги такі основні аспекти: виявлення факторів і їх вплив на потенційний прибуток; визначення показника ризику до кожного з факторів та оцінка даного ризику в цілому; порівняння показників з граничними величинами. Основними методами оцінки банківських ризиків, які найчастіше використовуються в сучасній світовій практиці і набувають дедалі більшого поширення в Україні є: метод аналогій, метод фінансових коефіцієнтів, експертний метод, статистичні методи. Після оцінки рівня ризиків, що притаманні окремому фінансовому проекту,

має бути вибрана та запроваджена відповідна стратегія дії. Це може бути: стратегія альтернативного вибору, передача (трансфер) ризику та уникнення від ризику.

3) У процесі мінімізації банківських ризиків банк може вдаватися до різних методів. Ризик-менеджмент розробляє та використовує вже інші цільові стратегії (мінімізації, диверсифікації та нейтралізації). Найпоширенішими методами для мінімізації ризиків є: страхування; хеджування; резервування; диверсифікація; лімітування (обмеження може бути як за видами операцій, так і за структурою портфеля). Вибір методу або групи методів управління банківськими ризиками залежить від стратегії конкретного банку, ставлення керівництва до проблеми ризику, рівня підготовки працівників банку, кола клієнтів та особливостей того сегмента ринку, що його обслуговує банк.

Якщо рівень ризику з якоїсь причини не вдається мінімізувати, керівництво банку може прийняти рішення про його обмеження. Обмеження ризику або його зниження до допустимого рівня досягається обмеженням обсягів операцій, у зв'язку з якими виникає ризик, і (або) скороченням періоду, протягом якого банк наражається на відповідний ризик. Обмеження обсягів операцій забезпечує зменшення можливих втрат, а скорочення ризикового періоду дає змогу знизити ймовірність настання негативної події.

4) Для того, щоб забезпечити надійний взаємозв'язок між параметрами банківських ризиків і капіталом, фінансовими ресурсами та фінансовими результатами банк має здійснювати моніторинг ризиків. На цьому етапі потрібно здійснювати контроль за дотриманням лімітів, також необхідно володіти інформацією про стан ринку на виявлення ознак, що можуть вплинути на вартість активів банку.

5) Контроль ризиків передбачає отримання об'єктивної інформації про те, наскільки ефективною є політика управління ризиками, яку провадить банк. Також на даному етапі перевіряється дотримання встановленого порядку та виконання процедур, які спрямовані на мінімізацію ризику. Тобто банк має встановити обмеження і довести їх до виконавців за допомогою положень, стандартів та/або процедур, які визначають обов'язки і повноваження працівників. Ці контрольні обмеження мають бути дійовими інструментами управління, які можна уточнювати в разі зміни умов або рівня толерантності до ризику.

Дані етапи є обов'язковими у процесі управління банківськими ризиками і їх неврахування або упущення одного із них на практиці може призвести до неефективного управління банківськими ризиками.

Основною метою процесу управління ризиками є мінімізація, передача (трансфер) або ж повне уникнення ризику. Оскільки немає прямої залежності між ризиком і прибутком, це ускладнює формулювання мети та її однозначність. З цієї причини банк повинен мати за мету не тільки зниження ризиків, а й пошук оптимальних рішень щодо підтримки співвідношення між ризиком і прибутком, що в подальшому позитивно позначиться на фінансовій стійкості.

Сам банк несе основну відповідальність за ефективність управління ризиками. Створена система ризик-менеджменту дає можливість значно підвищити прибутковість банку та його інвестиційну привабливість, і в результаті зміцнити фінансову стійкість. Це особливо актуально у період суттєвого збільшення розміщення коштів іноземними інвесторами в банках України.

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, для забезпечення розвитку та вдосконалення систем управління ризиками у банках, на нашу думку, необхідно:

- застосовувати інтегральні системи оцінки ризиків;
- формувати оптимальну організаційну структуру (яка б давала можливість здійснювати ефективне управління ризиками на всіх етапах банківської діяльності);
- формувати інформаційну базу даних, необхідну для оцінки ризиків;
- забезпечувати функціонування відділу ризик-менеджменту і його повної незалежності від інших підрозділів банку, що приймають ризики та підрозділів, які реєструють факт прийняття ризиків і контролюють його величину;
- впроваджувати у щоденну практику оцінки та прийняття ризиків математичні та статистичні методи.

Література

1. Управління банківськими ризиками: Навч. посіб. / Л. О. Примостка, П. М. Чуб, Г. Т. Карчева та ін. — К.: КНЕУ, 2007. — 600 с.
2. Кочетков В. М. Організація управління фінансовою стійкістю банку в ринкових умовах: [монографія] / В. М. Кочетков. — К.: Вид-во Європейського університету, 2003. — 300 с.
3. Дзюблюк О. В., Михайлюк Р. В. Фінансова стійкість банків як основа ефективного функціонування кредитної системи / Монографія // Тернопіль, 2009. — 316 с.
4. Шіллер Р. І. Фінансова стійкість комерційного та шляхи її зміцнення / Р. І. Шіллер. — К.: Наук. думка, 1998. — 158 с.
5. Коваленко В. В. Стратегічне управління фінансовою стійкістю банківської системи: методологія і практика / Монографія. — Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2010. — 228 с.
6. Роуз П. С. Банковский менеджмент / П. С. Роуз пер. с англ. М. В. Белова. — [2-е изд]. — М.: Дело Лтд, 1995. — 768 с.
7. Долан Эдвин Дж. Деньги, банковское дело и денежно-кредитная политика / Э. Дж. Долан, К. Д. Кэмпбелл, Дж. Р. Кэмпбелл; [пер. с англ. В. В. Лукашевича и др.; под общ. ред. В. В. Лукашевича]. — М.: АНК и др., 1996. — 446 с.
8. Синки Дж. Финансовый менеджмент в коммерческом банке и в индустрии финансовых услуг / Джозеф Синки-мл.; пер. с англ. А. Левинзон. — М.: Альпина Бизнес Букс, 2007. — 1018 с.
9. Методичні вказівки з інспектування банків «Система оцінки ризиків» від 15.03.2004 р. № 104.
10. Методичні рекомендації щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України від 2.08.2004 р. № 361.

Стаття надійшла до редакції 11 квітня 2013 р.

УДК: 330.534.4

Савчук Н. В.,
докторант кафедри фінансів,
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

ПРИНЦИПИ ІНСТИТУЦІОНАЛЬНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ БЮДЖЕТНОЇ СИСТЕМИ

У статті розглянуто функції бюджету, бюджетна система України, її ознаки, функції, особливості та принципи функціонування.

В статье рассматриваются функции бюджета, бюджетная система Украины, ее черты, особенности и принципы функционирования.

The article is deals with budget and budget system, budget's functions and their characteristic, features and principles of functions/

Ключові слова: бюджет, бюджетна система, інститути регулювання, функції бюджету, функції бюджетної системи.

Ключевые слова: бюджет, бюджетная система, институты регулирования, функции бюджета, функции бюджетной системы.

Key words: budget, budget system, regulate institutions, budget functions, functions of budget system.

Постановка проблеми. Автором було поставлено за мету узагальнення ролі, функцій, призначення, побудови та принципів функціонування бюджетної системи шляхом аналізу існуючих наукових поглядів. Виявлення сутності поняття і склад «державних послуг».